

TESTU-ANTOLATZAILEAK GAZTERIAREN IDAZKERARAKO ARGITASUNA ETA GARBITASUNA

Juan Luis Goikoetxea Arrieta

1. AURKEZPENA

Iruñeko Jaso ikastolara dator Euskaltzaindia, edo hobeto esanik, Euskaltzaindiko Jagon Saila ezen, Iker Saila beti hor izanda ere, gaurkoan jagonek eta zainduk hartzen baitute protagonismoa.

«**Testu-antolatzaileak gazteriaren idazkerarako argitasuna eta garbitasuna**» jartzen dudanean izenburu, helburu jakina nahi da jendarteratu, beti ere, Jagon Sailaren xedearekin batera.

Jagotea, zaintzea zeri deritzagun ulertzeko, berariazko jardunaldiak dira gaurkoak, hain zuzen ere, Jagon Sailaren eginkizuna ezin nabarmenago erakusten dutelako.

Euskaltzaindia arduraz azaltzen da ikusirik, euskal testugintzak badituela arazo nagusi bi, beste batzuen artean, euskaraz irakurtzeko zailtasuna eta euskal prosazko tradizio sendoak taiutu barik irautea; hortik, pausaldiak markatzeko zailtasuna, eta testuak azkarga eraikitzea. Jokabide horrekin, Jagon Sailak bere berea duen funtzioa betetzen du, alegia, euskara jagotea, zaintzea, ikertzeaz gainera; euskaldunen premia bati erantzuna ematea.

Edozelan ere, euskal munduko oztopo horri aurre egitean, inplizitoki bada ere, onartu egiten da, XXI. mendeon bertan ere, geure artean ditugula, euskarari dagokionean, garbitu gabeko kontuak. Euskaltzaindiak, jakitun egonik, jardunaldiotan erantzuna dakar *testu-antolatzaileak* deritzan 7. liburukia ere bertan aurkeztuz.

2. HELBURUA

«Hegoak ebaki banizkion, neurea izango zen». Baina ez zitzaizkion ebaki, behintzat, Leizarragarengandik hasirik mila eta bederatziehunera arte, txoria nahi zelako neure baino aske. Euskal prosaren hego paretarik bata Greziako bideari jarraitzen zitzaion, bestea ahoz aho iritsi zitzaigunari. Harik eta hego klasikoaren mozturik, txoria neure bihurtu zen arte, arranoa hegazkada laburreko hegazti.

Geroztik, Aita Villasante doluminetan irakurri izan dugu: «Euskarak behar du prosa egiteko moldea ongi finkatua eta trenpatua izan. Hau da, segur aski, euskarak duen premia gogorrenetako bat».¹

Mintzoa soilik duen hizkuntza hego bakarreko da, ezen bigarren hegoa, alegia, idatzresna, tradizioz eratzten dena, eten egin baitzen. Harrezkero, aunitz saio eta euskara eder ordenagailuratu arren, prosa egiteko moldeaz deitoratzen dihardugu. Zaldia eta astoa batzandurik mando ederrak sortu ditugu; mandoak, ordea, ez dakar kumerik.

Geroan, begiak iraulirik, gaintitu egin beharko dugu 1900eko mendikatea, ordura arteko klasikoei jarraikiz eraikitzen baita euskal prosa, edonoiz baten, ahozkoaren transmisio bideari idatzizkoa batu dakion; laburrean loturiko hegatzia arrano dadin, ezen nik «txoria nuen maite».

Zein bidek ginderamatzake hara? Lehenengo eta behin, ohartzeak gure aktibitate linguistikoa osatua dagoela, ez perpausa isolatuz, bakanez, ezpada perpausa multzoz, zeinek lotura duten beraien artean. Abiapuntua, testu-antolatzaileak dioen bide-seinalea dugu. Horrants ditugu zuzenduko neska-mutil elebidunak, zeintzuk euskara ez eze erdara ere soinean daramaten.

3. TESTU ANTOLATZAILEAK

3.1. Marko teorikoa

3.1.1. Status quaestionis: *Perpausa azkargak eta pausaldiak*

Gure prosaren ezaugarrietakoak izango dira: testu antolatzaileen erabilera murriztua, batetik, eta bestetik, pausaldiak markatzeko zailtasuna. Eta gaitz horien kausaz, arazo bi atzematen ditugu gaurko euskal testugintzan; idatzian, batez ere: azkarga idaztea eta pausaldiak markatzeko zailtasuna:

Gainera –dio Pello Esnalek– gaurko testugintzaren egoera ulertzeko, beste faktore bat ere kontuan hartu behar da gure ustez, garbizalekeriarekin batera: gramatikaren izenean arautu nahi izana edo ulertu izana, besteak beste, hitz-ordenaren eta testu-antolatzaileen erabilera, soilik gramatikaren alorreko balira bezala.²

Horrela ulertu da maiz, zenbait hizkuntza baliabideren erabileran nahikoa dela arau gramatikalak betetzea.³

¹VILLASANTE, L. (1988) *Euskararen auziaz*, Luis Elizalde Saila, Lizarra, 142. or.

²EUSKALZAINDIA (2008): JAGON *SAILA*, *CORPUS BATZORDEA* (2008): *Testu antolatzaileak. Erabilera estrategikoa*, Jagon Bilduma, 6, Corpus Batzordea 18. or. Bilbo.

³Edonola ere, denok hartu beharko genuke aintzat Iñaki Gamindek dioena: «Gramatika bada hiztunaren gogoan hizkuntza erabili ahal izateko dagoen arau multzoa, ez dut ikusten non dagoen gramatikaren kontrako grina».

Denean dela, euskal testugintzak –gorago aipatu bezala–, konpondu gabe ditu testu-antolatzaileen murrizketak eta hitz ordena desegokiak sortutako arazoak.

3.1.2. *Ikuspegi teorikoa baino pragmatikoa*

Guk helburu praktikoak ekarri gura izan ditugu hona, beti ere ahantz gabe, Kurt Lewin-ek idatzi zigunez:

*There is nothing so practical as a good theory.*⁴

Alde horri begiraturik, hariari eusteko besterik ez bada ere, norabidea erakusten digun teoria –bertorako doitua eta taiutua den arren, «ad hoc» baka- rrik ez dena–, azalduko dugu.

Edonola ere, batik bat, *Ad usum scholarum* denez, gure neska-mutilen idazkera nahiz irakurketa argiago eta garbiago gerta dadin, ikuspegi komu- nikatiboaz baliatuko gara, hots, ikuspegi gramatikala gainditzera datorrenaz.

3.1.3. *Ikuspegi komunikatiboa*

Hizkuntzaren erabilerako estrategiak zer diren ulertzeko, laguntza handia dira ikuspegi gramatikala eta ikuspegi komunikatiboa.

Ikuspegi komunikatiboan, formatik komunikaziora egiten da jauzi; ez da arreta jartzen mezuaren hizkuntza formetan, ezpada komunikazioan. Irakaslea, hortaz, komunikazio-helburua bete dadin ahaleginduko da, arreta forman ipini gabe.

Ikuspegi gramatikala gainditzera dator ikuspegi komunikatiboa. Ikuspegi berri horrek bere barruan hartzen ditu ikuspegi gramatikala, ikuspegi soziolin- guistikoa, ikuspegi testuala eta ikuspegi estrategikoa. Edozein modutan, ikus- pegi komunikatiboari leku egiteak, paradigma-aldaketa eskatzen du, eta, hu- rrean, ez da hain kontu erreza ezen, euskaltzale asko aiseegi makurtzen baita ikuspegi gramatikalaren aurrean, hiztunari dagokion askatasunaren eremuari uko eginik:

Edozein hizkuntzatarako baliagarri den bereizketa, oraindik oraintsu azpimarratzen hasia dena, alegia, alde batetik, gramatikak ezarritako hitzordena, eta bestetik, testuaren zein solaskideen aukerakoa, euskarari dagokionez are ba- liagarriagoa dela frogatu nahi izan dugu lan honetan, kontuan izanik euskara hi- tzordena –edo sintagma ordena– libreko hizkuntza dela eta ordena aldaketa bi- dezko fokalizazioaren erregela aplikatzen duela. Solaskideen aukera hori, berriz,

⁴LEWIN, K. (1972): in *Idioma y poder social*, Ninyoles, R., 7. or.

S.O.A. ordena ez markatuaren eta markatu guztien artean egin ohi da diskurtsoaren hari ezberdinen ildotik. Komunikazio estrategia ikusi dugu sintagma ordenaren aukeren oinarrian.⁵

Arterago ere aipatu dugunez, beraz, hizkuntzaren ikuspegi komunikatiboan, laguntza handia eskaintzen ari zaigu azken urteetako aurrerabidean.

Diskurtsoaren analisiari buruzko obra guztietan agertzen den ideia da –eta adostasun osoz– perpausa ezin izan daitekeela analisirako unitate minimoa, ezen unitate sintaktikoa baita, abstraktua, teorikoa, hizkuntzaren sistemari dagokiona, eta beraz, diskurtsoaren planoan kokatzen ez dena:

*Il testo è l'unità fondamentale della nostra attività linguistica. Un'unità che corrisponde ad una determinata intenzione comunicativa e che si distingue dalla frase non tanto quantitativamente quanto piuttosto qualitativamente. Il testo nasce da un equilibrio delicato tra un'esigenza di continuità e un'esigenza di progressione (di sviluppo). Il testo è un insieme di frasi, ma può consistere anche di una sola frase, purché essa abbia senso compiuto e rappresenti un messaggio che l'emittente considera completo.*⁶

Ondorioz, bilatu behar dena da analisirako unitate minimoa, testuari eta errealtate komunikatiboari dagokiona, testuinguru errealean igortzen dena eta lege diskurtsiboan pentsudan dagoena, baita ere, lokutore batek igorria eta hartzaile batek jasoko duena eta, gainera, egongo ez dena gramatikaltatearen kriteriopean. Unitate hori enuntziatua da.

Horrez gain, enuntziatua sintaxiaren ingurutik urruntzeak eskatzen digu mintza gaitzen maila diskurtsiboaz, enuntziatiboaz edo testualaz. Azken baten, enuntziatua beste maila baten aurkitzen da, nahiz eta noizbehinka, bat etorri estrukturen perpausarekin, eta estrukture hori, forma pertsonaleko aditza nagusi duena izan.

Hitz laburretan azalduta, perpausa da, unitate minimoa maila sintaktikoan; enuntziatua unitate minimoa maila diskurtsiboan.

Zer da, ordea, enuntziatua? Hara elkarrizketa hau adibiderako:

–*Hartu duk berokia?*

–*Bai!*

–*Orduan jantzi ezak irten aurretik, hotz egiten du-eta!*

Testu horretan hiru enuntziatu ditugu. Bestalde, ordu bi dirauen berbaldi eten gabea ere enuntziatua da.

Hortaz, arterago argitutakoaren ildoari jarraikiz, adierazteko moduan gara, maila diskurtsiboa dela testu-antolatzaileen joko zelaia. Ahozko mintzairan, berezitasun prosodikoak dira –etenak-eta– enuntziatuaren mugak markatzen

⁵OSA, E. (1990): *Euskararen hitzordena*. Euskal Herriko Unibertsitatea, 295. or.

⁶DARDANO, M. ETA TRIFONE, P. (2006): *Gramatica italiana*, Zanichelli, Milano, 529. or.

dituztenak. Idatzizkoan, asmo prosodikoa era ortografikoan adierazten da, puntuazio zeinuen bidez.

Horrenbestez, testu-antolatzaileek beti jokatu dute kokagune interenuntziatiboan, hots, enuntziatu batzuk besteekin erlazionatuz; baina –eta horixe da guretzat giltza– enuntziatuaren eduki osoa erlazionatuz eta ez haren elementuarik bat, ezen horri esker jakingo baitugu *baina* bezalako juntagailuak noiz ari diren jokatzeko maila diskurtsiboan eta noiz ez.

Arlo honetan, diskurtsoaren azterketarako oinarrizko kontzeptuak koherentzia eta kohesioa dira. Koherentzian adimen ahalmenaz dihardugu; kohesioa, ostera, era askotako mekanismo linguistikoz ari da.

Kohesiorako prozedura linguistikoen artean –testuaren koherentzia indartzeko artean– agertzen zaigu enuntziatuaren arteko erlazioa, testu antolatzaileen bidezkoa.

Munarri honetaraino iritsirik, iragartzera emateko moduan gara:

1. Testu-antolatzailearik gabe ere testua izan daitekeela koherente.
2. Testu-antolatzaileek ez dutela sortzen koherentzia, baina lagundu egiten dutela koherentzia indartzen.
3. Testu-antolatzaileek bermatu egiten dutela hartzaileak mezua argi bezain garbi jasotzea, gutxi ez dena, batik bat gazteen idazkerari erantzun praktikoak bilatzeko saioetan gabiltzanean.

Gramatikaz ari garenean, hizkuntzaren zuzentasunaz ari gara. Zuzentasun hori, baina, ez da nahiko hizkuntza modu egokian erabiltzeko. Testua osotasuna da, ez esaldi solteen pilaketa hutsa. Eta ikuspegi testualak ulertarazi dигenez, osotasun horrek ere baditu bere legeak.

Edonola ere, dena ez da arau eta lege, behin arau gramatikalak betez gero eta testuaren legeak aintzat hartu, hiztunari askatasunaren eta erantzukizunaren eremua zabaltzen zaio; hiztunari berari dagokio erabakiak hartzea.

Hori horrela, gaitasun gramatikalaz baliatuta erabakitzen dugu hizkuntzaren erabileran zer den zuzena eta zer ez. Baina zuzenaz gain, egokia ere izan behar duenez hizkuntzaren erabilerak, alde batetik, testugileen araberakoa gertatu beharko du, eta, testuinguruaren araberakoa, bestetik. Eta egokitasun bikoitz hori lantzeko baliabide ezin hobea gertatuko zaigu gaitasun estrategikoa. Gaitasun horiek egoki erabiliz jardungo dugu euskal prosan aurrera egiten.

Honainokoa azaldu ondoren, arteragoko euskaldunek teoriarik zein praktikan egina aintzat harturik arakatu beharko dugu, gaur eguneko euskal testugintza. Horretarako, testuaren arloan kokatuko gara, eta testuaren osagaie-tako bat aztertuko dugu, alegia, testu-antolatzailea; era horretara, euskal prosa taiutzeko saioetan gertatu den desbideraketa norabide egokian jarriko dugu.

3.2. Edukia

3.2.1. *Zeri deritzo testu-antolatzaile*

Testu-antolatzaileen zeregina testu zatiak lotzea da. Horrez gainera, iragarri ere egin dezakete, baita tarteki izan ere.

Testu-antolatzaileetan hiru sail bereiz genitzake:

1. Testu-markatzaileak (hauen barruan kokatuz lokailuak).
2. Juntagailuak eta menderagailuak.
3. Zenbait adberbio, adberbio-esapide eta postposizio-sintagma.

1. Testu-markatzaileak. Euskaltzaindiko Jagon Saileko 7. liburukian, testu-markatzaileen barruan kokatzen dira lokailuak.⁷

2. Juntagailuak eta menderagailuak.

Testu-markatzaileena baino handiagoa da testu-antolatzaileen eremua, izan ere, eremu horretakoak ditugu-eta juntagailuak eta menderagailuak ere. Horien zerrenda gura duenak, Euskaltzaindiaren Gramatika batzordean ditu (1994, 1999, 2005).

3. Zenbait adberbio, adberbio esapide eta postposizio-sintagma. Halakoak dira: *nolanahi ere*, *edozein ere*...

3.2.2. *Zertarako erabili testu antolatzaileak?*

Testu-antolatzaileek lotura egiten dute, batzuetan estuagoa, lotura sintaktikoetan, juntagailuak eta menderagailuak direnean; beste batzuetan lasaigoa, esaldien arteko direnetan, markatzaileek-eta gauzatutakoetan.

Bestalde, batzuetan testu unitate handiak lotzen dituzte (esaldiak edo esaldi multzoak); besteetan, sintagma, hau da, unitate txikiagoak.

Gainera, beste egiteko bat ere badute testu-antolatzaileek lotura egiteaz gainera: ostean zer datorren iragarri, ondorengo nola irakurri –nola entzun– adierazi.

Horrez gain, tarteki moduan ere erabili ohi dira testu-antolatzaileak –*ere* eta halakoak izan ezik–, koma artean idatziz. Ostera, juntagailuak eta menderagailuak ez dira inoiz tarteki.

⁷ Oharra: Artikulu honetan ez dut sartu antolatzaileen sail osoa ezen, Euskaltzaindiaren 1990eko Euskal gramatikako *lehen urrats*etik hasirik, Bittor Hildagoren ikerlanetatik eta Alberdi A.en *Eskola gramatikatik* igaroz Jagon Saileko 7. liburuki honetara arte –*Testu-antolatzaileak. Erabilera estrategikoa* deritzanera– bilduma ederra baitaueguru eskura.

Azken batean –abiapuntuan iragarri bezala– euskal testugintzaren arazo nagusi biak konpontzeko bidea eskaintzen dute, hots, atzerakarga eta pausaldiak markatzeko zailtasuna.

3.2.3. *Euskal prosaren tradizioa: aldeko jarrerak eta aurkakoak*

Euskal prosak ezagutu izan duen tradizioa, eskola, aldatu edo moldatu baino baztertu egin zen orain ehun urte. Harrezkero, tradizioaren aldekoen jarrerak eta aurkakoena pil-pilean dira.

J. A. Mujikak idatzi zuen Zeruko Argian 17-11-74an:

Prosa... egiteko dago oraindik, neurri handi batean behintzat. Eta, haatik, beharrezkoa dugu, poesia bera baino beharrezkoagoa beharbada. Gaur, euskara literarioaren inguruan dabilkigun borroka honetan, nahi eta ezkoa dugu prosazko tradizio sendo bat osatzea.⁸

Baieztape horri segitzen dio Luis Villasantek esanik:

Hau da, segur aski, euskarak duen premia gogorrenetako bat. Hori duen egunean, euskara bere bizkar-hezurraz horniturik izanen da.

Geroago, honela darraio:

Euskararentzat gauza denetan bakar bidea nahi da: hitzetan, sintaxian, orotan. Ordura arteko idazleek erabilitako prosan kutsadura besterik ez zuten ikusten.

Horrela,

Lehengo tradizioa, nazioarteko prosaz bat zetorrena, zokoratua, madarikatua eta ahantzia izan da.⁹

Ikus dezagun, adibiderako bada ere, Mendebaldeko tradizioaren bilakabidea, Bibliako testuen erkaketa bidez:

Grezieraz

⁵ και αλλο επεσεν επι το πετρωδες | [και] | | οπου ουκ ειχεν ηη πολλην και ευθυσ εξανετειλεν δια το μη εχειν βαθος ηησ

⁶ και οτε ανετειλεν ο ηλιος εκαυματισθη και δια το μη εχειν ριζαν εξηρανθη

⁷ και αλλο επεσεν εις τασ ακανθασ και ανεβησαν αι ακανθαι και συνεπνιξαν αυτο και καρπον ουκ εδωκεν

⁸VILLASANTE, L. Op. cit., 142.

⁹VILLASANTE, L. Op. cit., 146. or.

Latinez

⁵ Aliud cecidit super petrosa, ubi non habebat terram multam, et statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terrae;

⁶ et quando exortus est sol, exaestuavit et, eo quod non haberet radicem, exaruit.

⁷ Et aliud cecidit in spinas, et ascenderunt spinae et suffocaverunt illud, et fructum non dedit.

Ingelesez

⁵ Other seed fell on rocky ground where it had little soil. It sprang up at once because the soil was not deep.

⁶ And when the sun rose, it was scorched and it withered for lack of roots.

⁷ Some seed fell among thorns, and the thorns grew up and choked it and it produced no grain.

Frantsesez

⁵ Une autre partie tomba dans un endroit pierreux, où elle n'avait pas beaucoup de terre; elle leva aussitôt, parce qu'elle ne trouva pas un sol profond;

⁶ mais, quand le soleil parut, elle fut brûlée et sécha, faute de racines.

⁷ Une autre partie tomba parmi les épines: les épines montèrent, et l'étouffèrent, et elle ne donna point de fruit.

Espainolez

⁵ Otra parte cayó en terreno pedregoso, donde no tenía mucha tierra, y brotó en seguida por no tener hondura de tierra;

⁶ pero cuando salió el sol se agostó y, por no tener raíz, se secó.

⁷ Otra parte cayó entre abrojos; crecieron los abrojos y la ahogaron, y no dio fruto.

Leizarraga

⁵ Eta berze *parte bat* eror zedin leku harrizuetara, non ezpaitzuen lur anhitzik: eta bertan ilki zedin, zeren ezpaitzuen lur barnetasunik.

⁶ Baina iguzkia goratu zenean, erre zedin: eta zeren errorik ezpaitzuen, eihar zedin.

⁷ Eta berze *parte bat* eror zedin elhorri artera, eta elhorriak handi zitezen, eta itho zezaten hura, eta etzezan frukturik eman.

Euskaraz gaur (Bibli Elkarte Batua)

⁵ Beste zenbait harri artean erori zen, lur handirik ez zen tokian; eta, axaleko lurra izanik, berehala erne zen;

⁶ baina eguzkiak jo orduko, erre egin zen eta, sustrairik ez zuelako, ihartu.

⁷ Beste zenbait ale sasi artean erori zen: sasiek, haztean, ito egin zuten hazia eta ez zuen fruiturik eman.

Erakusketa sinoptiko honetan, aski da begiratu arina konturatzeko Leizarragaren atal azpimarratuak bat datozela gainerako hizkuntzetakoekin; Bibli Elkarte Batukoa ez, ostera.

Prosa gorpuzteko zeregin honetan, gaur egunean ere, Villasanteren uanean bezala, haren berbaz esanik:

Kontua da, ea euskarak kokatua dagoen toki eta aldian, besterik egin zezakeen. Eta orain ere besterik egin dezakeen. Ikusi dugun bezala, nazioarteko prosa bat dago, guztiona dena. Eta guztion hori gurea ere bada, eta horren beharrea gara, gainera.¹⁰

Prosa egiteko modu hori, Mendebaldeko kultura bera bezala, Grezian sortu zen; gero latinak hartu zuen eta latinaren bidez Mendebaldeko hizkuntza guztietara zabaldu da. Gure idazle zaharrek, euskalki guztietakoek, bide hori bera hartu zuten. Beraz, Europako beste hizkuntzetako idazleak bezalaxe jokatu ziren. Eta zinez, ez dugu beste biderik. Ez dugu euskara salbatuko bakar bideak ibilaraziz edo beste hizkuntzen errepidea alde batera utzirik.¹¹

Zehatzago esanik:

Latinaren ume ez diren hizkuntzek –hala nola alemana edo ingelesa–, prosa egiteko kontuan onartua dute latin eta grekoaren subordinazio eta koordinazio-sistema (nahiz eta bakoitzak bere berezitasunekin), eta, horri esker, itzulpenak egitea hizkuntza horietara ez da beste munduko lana.¹²

Stylo syntaktikoaren aldetik Leizarragak maisuki gurutzatzen zituen bereziki euskaraz phrase laburretan erabiltzen dena, alderdi batetik, eta mende honetan «zeiñismo» izenarekin bataiatu zutena tradizio zaharraren kontra hura arbuizten saiatu zirenek, bestetik, horrela erabateko konstrukzio luzeari astuntasuna eta pisua txairoki arindurik. Egin dezagun kontu dioenean; Egen nehor ezta igan zerura, cerutik iautsi dena baicen, cein baita guiconarem seme ceruan dena. Azkenean datorren phrasea erabateko konstrukzio luzean honela litzateke: Ecen nehor ezta igan cerura, cerutik iautsi den eta orain ceruan den guiconarem semea baicen, styloaren aldetik astuna, eta zenbat eta gehiago phrasea luzatu hainbat eta astunago.¹³

¹⁰ VILLASANTE, L. Op. cit., 147.or.

¹¹ VILLASANTE, L. Op. cit., 151. or.

¹² VILLASANTE, L. Op. cit., 152. or.

¹³ IRIGOIEN, A. (1990): *De re philologica linguae uasconicae*, III, Bilbao, 212. or.

Teorian hain garden irakatsi nahiz erakutsi diguten bideari segitu ez badiogu geurea da erantzuna eta ez euskararena, dakigun moduan jakinik Koldo Mitxelenak irabazia zeukan izen handia lagun zuelarik iragarri ziguna:

Latinaren eta erabat sortaldeko hizkuntzen kutsua geure bekokian daramagu. Aitor dezagun, eta goazen aurrera bide horretatik.¹⁴

3.2.4. *Euskal prosa gaur egun*

Gaur eguneko euskal prosa ez da orain 30 urtekoa, ikerketan nahiz praktikan bide luzea egin da, usteak uste:

Lehendik gauza jakina eta sarri aipatua da sintaxia izan dela euskal hizkuntzalari eta gramatikalarien artean gairik isilduena eta zokoratuena. Ez da hor ezer harrigarririk. Beste hizkuntzetan ere, aldeak alde, berdintsu gertatu bide da: «La sintaxis es aquella parte de la lingüística que todo el mundo espera que estudien los demás».¹⁵

Euskal prosaren barruan, Bittor Hildalgok hauxe dela dio euskal joskera:

Euskal joskera da euskaldunok nagusiki erabili ohi dugun hura gure artean euskaraz komunikatzen jardun dugunean. Orain eta lehen. Ahoz eta idatziz.¹⁶

Erabileran, ordea, hauxe esanik darrai Bittorrek:

Hitz ordena beti beretsua aurkitzen dugu eta hitz ordena beti beretsu honek zerikusi gutxi du Azkue/Altuberen lege nagusiekin.

Baiezko esaldi nagusietan, prediku nagusia –galdegaia-edo–, oro har, aditzaren ondoren ematen da nagusiki. Batez beste, esaldien %64,6 batean, 3 esalditik 2k betetzen ez duelarik, nabarmen.

Mendeko esaldietan, aditz jokatu bidezkoetan –erlatiboak aparte–, %46,7ak soilik betetzen du Azkue/Altuberen preskripzioa aditzaz amaitzeko. %21,2ak baino ez, esaldi luxeagoetan.

Ez guke inolako espanturik behar, hau aldarrikatzeko gure joskera bezala. Ze, hori ez da gatzeleraren joskera, errealitatea nahasten duen haren buruan baino.

Zer gertatzen da orduan «gure gaurko estandarrean»? Gaur –eta hau ikaragarria da– «gure» estandarrean idazten da beste inongo, inoizko eta inolako euskaldunek inoiz hitz egin edo idatzi ez duen bezala, edota kontrara. Kanpoko edozeinek ez luke sinetsiko kontatuz gero. Beldurgarria. Batez ere, gaurko idazkerak, ulergarritasun/komunikatibotasun arazo larriak erakusten ditunean, gorago aipatu ditugun beste hizkera/idazkera mota horien guztien aldean. Larria.

¹⁴ VILLASANTE, L. Op. cit., 145. or.

¹⁵ PLAMER, F, in OSA, E., Op. cit., 101. or.

¹⁶ HIDALGO, B. (1988): *IVAP*, 21. 1988, 18eta 19. or.

Horrela burutzen du Hídalgok gaurko prosaren gaineko epai zorrotza.

Euskaraz eskribitzen dutenen arteko giroa honelakoa izanik ere, orokorrean, ezin zaku berebetean sartuko ditugu, kasurako, J.M. Irigoien *Lur bat haratago* edo Xabier Mendiguren Bereziarturen itzulpena: Karl Marx: *Idazlan hautatuak* edo Gabikagogeaskoa Albertoren itzulpena: John Rawls-en *Justizia-aren teoria bat* edo Dionisio Amundarainen itzulpena: *Biziaren iturria bioetika*, J.R. Flecha Andrésena, zeinek XIX. mendeko bidetik ibiltzen diren, dabilten bezala zenbait *opera minor*. Aiko hemen giroa eta adibideak:

Aiko hemen Juan Mari Irigoieni buruzko iruzkina neure aspaldiko artikulatik jasoa eta Juan A. Hernandezek komentatua:

Axularren presentzia gaur egunean bizirik dago», dio Juan Luis Goikoetxea euskaltzainak¹⁷, 1991an idazlearen estiloari buruzko azterketa lana argitaratu zuenak. Hori arrazoitzeko hainbat adibide jar daitezkeela uste du aditu honek; eta guztietan agerian geratzen da Axularren itzala. «Ikusten duzu Bergaran egiten den amodiozko gutunen lehiaketa eta aurtengo irabazleak, Iñaki Serranok, Axularren idazkera bera erabiltzen du naturaltasunez, esango genuke plagiatuta.

Gaurkotasan horren adierazlea Joan Mari Irigoien ere izan daitekeela dio Juan Luis Goikoetxeak –jarraitzen du Hernandez, J. A.k. Idazle honek Axularren estiloa hartu zuen oinarri Lur bat haratago idazterakoan. Irigoienek berak aitortzen zuenez, berarentzat benetako «deskubrimendua» izan zen Axularren lana, «orain 30en bat urte edo» irakurri zuenean. «Euskaldunok ohituta gaude esaldi laburrak erabiltzen, gure erlatiboa dela eta», azaltzen du, baina Guero irakurtzean ikusi nituen esaldi luzeak». «Orduan ikusi nuen euskara gai dela edozein gauzatarako. Hori deskubritu nuen», azaltzen du idazleak.

Artikulu honetarako har dezagun Juan Mariren pasarte bat *Lur bat haratago*tik:

«Eta, nola ustekabea baita, ongi dakizun bezala, jendea gibelat bihurrazteko modurik boteretsuena eta eraginkorrena, haiek ere gibelat egin zuten. Eta, haiek gibelat egiten ikusi orduko, hazi egin nintzen, halako tailuz, non ahul, eskas eta uzkur zena egin baitzen, begi herts-ireki baten bitartean, ausart, azkar eta kurios».¹⁸

Hurrengo, hona Xabier Mendiguren Bereziarturena:

Estatuaren eta zuzenbide-filosofia alemaniarraren kritika, zeinak Hegelekin hartu baitu bere forma koherente, aberats eta azkena, gauza bata eta bestea da, nola estatu modernoaren eta hari lotutako errealitatearen analisi kritikoa, nola kontzientzia politiko eta juridiko alemaniarraren aurreko modu guztiaren ukapen erabakigarria, zeinaren adierazpen gailena, unibertsalena, zientzia izateraino jasoa zuzenbide-filosofia espekulatiboa bera baita.¹⁹

¹⁷ HERNANDEZ, J.A. El País, reportaje: *Gaiak*, 2003-04-07.

¹⁸ IRIGOIEN, J.M. (2000): *Lur bat haratago*, Elkarlanean S. L. Donostia, 2000, 551. or.

¹⁹ MENDIGUREN BEREZIARTU, X. *Marx Karl: Idazlan Hautatuak*, 87, Klasikoak, Bilbao, 2005.

Ondorik, hona Alberto Gabikagogeaskoarena:

Gainera, esan dezakegu ezen, baldintza berdinetan, ordena juridiko bat beste bat baino justizia handiagoz administraturik dagoela, baldin legearen inperioaren manuak hobeto betetzen baitu.²⁰

Azkenik, hara Dionisio Amundarainena:

Batetik, itxuragabeki ugalduta dira egoerak, zeinetan teknikak esku hartzea erabaki baitu gizakiaren bizia kantitatez luzatzeko, ez kalitatez hobetzeko.²¹

Agerian dagoen kontua da, edozein modutan, batzuek halako erreparatu dutela *nola* edo *zelan* testu-antolatzaileak erabiltzeko, eta hauen ordez, soil-soilik *–ela* menderagailua erabili ohi dutela, biak izanik zuzenak. Gainera, erabili ere biak dira erabili tradizioan, 1900 arteko eta osteko idazleen artean «testu iraulketa» –Hidalgoren hitzetan– gertatu arte.

«Mutatis mutandis», gaurko euskal prosarako joera edo joeretariko bat begien aurrera ekartzeko, eredu egokia gerta daiteke IVAPeko *Estilo liburua* eskaintzen diguna. Honela dakar 3.1 puntuan²²:

Esaldiak moztu. Administrazioan esaldiak puztu eta luzatzeko ohitura dugu, uesteko maila «jaso» baten bila. Baina, gaztelaniaz «ondo» irakurtzen diren esaldi motroilo horiek euskaraz, askotan, irentsi ezinak izaten dira. IVAPeko idazkietan, ahal dela, ez dugu honelako esaldi erraldoirik egingo.

Are argiago, esaldi laburrak erabiltzearen abantailak aipatu ostean, era honetara azaltzen ditu esaldiak laburtzeko aholkuak:

Esaldia, gehienez, 20 hitzetakoa izan dadila. Beste batzuek 30 hitzetan jartzen dute.²³

Beste alde batetik, hitz iragarleei buruz dakarrena, bat dator Euskaltzaindiko Jagon Saileko 7. liburukian esaten denarekin:

Euskaraz, askotan, zenbait giltza-hitz esaldiaren atze-atzean geratzen zaizkigu, hain zuzen ere, mezua lehenengoan interpretatzen laguntzen digutenak. Horrelakoetan, esaldia oso-osorik irakurri arte itxaron behar izaten du irakurleak esanahiaz jabetzeko. (...) Zer egin menpekoa hain luzea denean? Bada, semaforo moduko bat jarri, hau da, hitz iragarleak erabili.²⁴

Eta hor zerrendatzen ditu: *alegia, hots, hain zuzen ere* eta abar.

Horiez gainera, galdegaiaz, deklinabide kasuen pilaketaz-eta dakartzan gomendiorik gehienak praktikan ondo funtzionatu dutenak izanik, oso egokiak

²⁰ GABIKAGOGESKOA, A. (2008): Rawls J., *Justiziaren teoria bat*, KLasikoak, Bilboa, 300. or.

²¹ AMUNDARAIN, D. (2000): *J. R. Flecha Andrésen Biziazen iturria bioética*, Erijiio kulturaren bilduma, Deustuko Unibertsitatea, 66. or.

²² IVAP. *Estilo liburua*, 121. or.

²³ IVAP. Op, cit., 121. or.

²⁴ IVAP. Op, cit., 123. or.

direla aitortzea besterik ez da gelditzen, alegia, prosa argi bezain garbirako eredu gertatu direla.

Haatik, guk defendatzen dugun jokabidearen kontrabidetik ibilirik, alferrikako erlatiboak goiburuz izendatzen du 3.7 puntuko atala:

Gaztelaniaz, erlatibozko kate luzeak egiten ditugunean ez da arazo handirik egoten mezua ulertzeko, erlatibozko erdal partikulek (que, el cual, de quien, con el cual, a la que...) erlatibozko mendeko perpausaren aurrean kokatuta, iragarle lana egiten duelako. Baina, esaldi horiek hitzez hitz euskaratzen ditugunean arazo ugari izaten dugu, mezua behar bezala ulertzeko, euskal erlatiboaren egitura-gatik.²⁵

Baieztapen tinko honen ondoren, galdera zorrotz bi geratzen dira erantzuteke:

1. Gaztelaniaz –edo ingelesez– erdal partikulek iragarle lana betetzen dutelako arazorik ez badute eta geuk ere –*zein, non...*– partikula iragarleak baditugu, nola izan liteke euskaraz idaztean ilun gertatzea erdaraz argia denean? Berba baten, zergatik egiten zaie uko euskal partikulei?
2. *Alegia, hots, hain zuzen* eta halako hitz iragarleak erabiltzea onartzen du IVAPeko estilo liburuak; aldiz, euskarazko erlatiboak –kasurako– ordezkatu egin behar direla dio ulergarri bihurtzeko. Euskaltzaindiko Jagon Sailak Testu-Antolatzaileak deritzan liburuan proposatzen dituen testu-antolatzaile multzoetarik onartzen ditu, testu-markatzaileak –horien barruan kokatuz lokailuak– baina ez juntagailuak eta menderagailuak.

Azken finean, bidenabar, testuak moztea gomendatzen duen IVAP administrazioa euskaraz, kontraesanean erortzen dela dirudi. Halaxe dakarkigu:

Jakina da: Administrazioeko testuek ez dute helburu estetiko edo literariorik. Administrazioeko testuen helburua modu objektiboan komunikatzea da; horretarako izan behar du, bada, mezuak argia, zehatza eta zuzena.

Hori horrela izanik ere, ahaleginak egin behar ditugu, gai lehorrena modu atseginean emateko, eta horretan asko laguntzen digu erritmoak. Idazten dugunean, konturatu barik gehienetan, tankera bereko esaldiak erabiltzen ditugu: antzeko osagaiak, antzeko egitura, antzeko antolamendua... Ez gara konturatzen gure esku dagoela testuari erritmo bat edo beste bat ematea: guk erabakitzen dugu nola egituratu eta osatu; guk paratzen ditugu hitzak behar den tokian. Hori guztia da erritmoa. Ikusten duzunez, ideiak jartzea baino gehiago: belarria gozatzea.²⁶

Ene iritzian, asmo jator hori ez dator bat euskararen ondareko diren juntagailuak eta menderagailuak testu-antolatzaileen sailetik, iragarle zereginetik baztertzearekin. Ezen, argitasunaren ohoretan, erlatiboetatik «zeiñismoa» sai-

²⁵ IVAP. Op, cit.

²⁶ IVAP. Op, cit.

hesten badugu eta pasarteak zatikatu, batetik, euskarak bere-berea duen ahalmen bat galtzen du; eta, bestetik, esaldiak moztu badira, dosifikatzen badira, zelan hegaldatu hego gabeko txoria? Zeren erritmo motelak, esate baterako, mendeko perpausa luzeak eskatzen baititu.

Beste alde batetik, erdara itzultzen bada esaldi laburrez-eta baliaturik, galdetu beharko genioke geure buruari, ea gai izango ginatekeen euskarara itzuli dugun liburu hori berririo jatorrizko hizkuntzara itzultzeko, edo itzuliz gero, zer aldaketa izugarri ez genukeen topatuko. Azken baten, gainera, seguru gaude, euskarazko itzulpena azpian geratuko litzatekeela, frantsesaren edo ingelesaren menpeko.

Areago, horrelako jokabidean jardunik, ez ote dugu saihebidia bide normalizat hartzen, eta era berean euskara beste hizkuntza horien mailara ezin hel daitekeela erakusten?

Guk, dena den, irakaskuntzan idazketa lantzerakoan, ezin baztertuko dugu idazle klasikoen eskola, ezen, didaktikaren erakutsiei jarraikiz, perpausak zazitzen ere irakatsi beharko baitugu, zeren, ezin eskriba baitaiteke erritmo, tonu, berean bederatzi urterekin eta hamazortzirekin.

4. XXI. MENDEKO GAZTEEN TESTUAK

4.1. Marko teorikoa

Irakasle Euskal Herrikoa jakitun dago zelan aurpegiz aurpegi dituen ikasleak elebidunak diren, nahiz eta ez elebitasun orekatukoak, orokorrean. Bartzuek euskal elebidunak dira –erdara ere badakitenak, baina bizi euskaraz direnak–; beste multzokoek erdal elebidunak dira –euskara ere badakitenak, baina erdaraz bizi direnak–.

Ikaslea aipatzen dugunean, gainera, ez gara ariko berak dakienaz bakarrik ze, pedagogia kritikoak dioenari jarraikiz, guk, ikasleak dakien horretan sartzen baitugu familia, lagunak edo inguru euskalduna edo erdalduna. Hitz horiekin iragarri gura dugu, Grezia-Erroma bidez mendebalderatuko prosakera oso zabaldua agertzen dela ahozko testuetan ere:

Zein eta moda bat balitz moduan». ²⁷ Edo beste hau: «Miguel Angelek esan eustan **ze**,». Edo: «Anegako zakua altxau dauela-eta **honako ze**, gauza itzela egin baleu moduan.

Elebitasun horrek, ondorioz, –diglosia/elebitasuna noiz eta non-eta ez gara hemen tematuko– eragin bortitza du ikasleengan –baita nagusiengan ere–, eta, hain zuzen, testu-antolatzaileen erabilerarako ere bai.

²⁷ ARRIETA, S. Ahozko grabaketa, Mungia, 1987-12-13.

Gure ikasleak elebidunak dira, euskaradunak eta erdaradunak –edo eleanitzak– txandaka darabiltzate hizkuntza biak, eta ukipenean bizi dira berbeta biok ikasle horrengan. Ideia hori ezinbestekoa da gaurko neska-mutilen euskarazko testuak ulertzeko:

*In the present study, two or more languages will be said to be **in contact** if they are used alternately by the same persons. The language-using individuals are thus the locus of the contact.*

*The practice of alternately using two languages will be called **bilingualism**, and the persons involved, **bilingual**. Unless otherwise specified, all remarks about bilingualism apply as well to multilingualism, the practice of using alternately three or more languages.²⁸*

Bestalde, guk testu-antolatzaileak metodo egokiz irakatsi gura baditugu, ikasleak arterik dakiena hartu behar dugu aintzat, hots, atal honetan, aurretik ezagun zaion euskara moldea. «*Hezkuntza psikologia guztia printzipio baka- rrean bildu behar banu, honelaxe enuntziatuko nuke: apendizaiian eraginik handiena duen faktorea, ikasleak badakiena da. Iker bedi hori eta irakas dadi- la kontsekuenteki.*²⁹ Beraz, ikasgeletan eragina lor dezagun gura badugu, hizkun- tzen ukipena gaur egun bizi duten neska-mutilak arakatu beharko ditugu:

El aprendizaje significativo, por el contrario, tiene lugar cuando se intenta dar sentido o establecer relaciones entre los nuevos conceptos o nueva información y los conceptos y conocimientos existentes ya en el alumno o con alguna experiencia anterior.³⁰

Ikasketa esanguratsua izan dadin, baldintza bikote hau bete behar da. Lehenengo, edukiak potentzialki esanguratsu izan behar du. Ikaslearen esanguratsuki ikastearen aldeko jarrera lortze bidean, irakaslearen parte hartzea faktore erabakigarria izanik.

Horretan finkaturik arrazoitzen dugu Ausubelek-eta teorizaturiko *Dakigu- netik ez dakigunera* jokabidea, zein Labayru Ikastegiak eslogan duen.

Edozelan ere, ikaslea dakienetik ez dakienera eramateko, ezinbestean egin behar dugu hurrengo oharra ezen, horren bitartez balia baikintezke testu- antolatzaileez:

Se habla a veces, como si la expresión verbal, tanto la oral como la escrita, empezase por ser espontánea y por tanto personal para adaptarse progresivamente a los modelos que se le proponen, forzosamente colectivos e impersonales. Y la escuela sería primera responsable por esta imposición de modelos y consiguiente pérdida de la espontaneidad. Pero los datos aducidos invitan a razonar más bien en sentido contrario. La expresión oral en gran parte y la escrita totalmente empiezan por apoyarse en fórmulas recibidas, muy simples, escasas en número y totalmente monótonas y sólo en la medida en que el sujeto

²⁸ WEINREICH, U. (2003): in Euskaltzaindia, *Euskalkia eta Hezkuntza*, IKER, 13, Bilbo, 14. or.

²⁹ AUSUBEL, P.: In Euskaltzaindia, Op, cit., 74. or.

³⁰ AUSUBEL, P. ETA BESTEAK, (1989): Mexico, Trillas, 37. or.

*llega a dominar el instrumento lingüístico y en la medida en que se ha hecho capaz de reproducir modelos muy distintos que puede sentirse libre para producir una expresión verbal original y personal.*³¹

Irakaslearen zeregina da, beraz, ikasleak idazterakoan aukera ugariarekin topa daitezten. Aukera horietan dira sartzen testu-antolatzaileak, baita idazle klasikoen prosabideak ere. Horrela dugu ulertzen dakigunetik ez dakigunera.

Horrez gainera, eskolak aintzat hartu behar du, gazteak etxetik dakarren hizkera:

Behin betikotz jakin dezagula, jatorrizko hitzuneak daukatela konpetentzia eta euskaldun zaharrak ez badira euskaldun, ez da euskararik, arima gabeko euskaranto hil bat baizik.³²

Baxoken baieztapen hori sakonean ulertzeko bidea gesu baten aipatuko dugun Chomskyren gaitasun eta performantziara jotzea da. Hizkuntzalaritza moderno honetan, jatorrizko euskaldunak gaitasuna du:

- Ezagutzeko, esaldi jakin bat euskarakoa den ala ez.
- Ezagutzeko perpaus bat gramatikala den ala ez
- Sortzeko eta interpretatzeko perpaus kopuru infinitua.
- Esaldi bat parafraseatzeko edo laburtzeko, aldatzeko pareko perpaus batekin.

Testuinguru horretan uler genezake jatorrizko euskaldunak eskolaratzean duen gaitasuna, baita testuak sortzerakoan ere, eta ondorik, testu-antolatzaileak erabiltzean.

Eta beti izan beharko dugu aurrean, eskolan ikasia –esate baterako testu-antolatzaileak– noraino den gero inguruko artean, egoera sozial askotan erabilgarria:

*Las posibilidades de ejercicio real de los progresos lingüísticos y del desarrollo funcional del lenguaje es la auténtica ventaja del niño que crece en un ambiente cultivado –gure testuinguruan giro euskaldunean– y el gran handicap para el progreso escolar del que crece en otro ambiente.*³³

4.2. Edukia

4.2.1. Testu irakurriak eta idatziak

Euskarak dituen askatu gabeko korapilo bietarik bata, pausaldiak markatzeko zailtasuna zela idatzi dugu arestian. Argi bila aipu hau ekarri dugu:

³¹ SIGUAN, M. (1990): *Lengua del alumno, lengua de la escuela*, ICE, 1990, 27. or.

³² BAXOK, E. (1986): 135, in *ASJU XXVIII*, 378. or.

³³ SIGUAN, M. Op, cit., 28. or.

Ahozkoaren esparruan irakurketa ozena ez ebaluatzeak dakartzan kalteen gainean luze jardun genuen gure aurreko lan baten (Gaminde eta Goikoetxea, 2005). Argi erakutsi genuen, irakurketa ez lantzeak bat-bateko ahozkoari berari eragiten diola. Berorren ondorioz gaztelaniaren arau fonologikoak aplikatu egiten zaizkio euskarari, are gehiago fonemen inbentarioa bera aldatu egiten da. Gaur eguneko geure gizartean idatziak garrantzia handia dauka eta talde honen eragin sozialagatik irakurketa ozenak bat-bateko mintzaeraren fonologiari eragiten dio. Egoera normalizatuan dauden hizkuntzetan, gaztelaniaz adibidez, erregistro ez-formalek irakurketa ozena praktikatzen den erregistro neutro jasoari eragiten dio. Geurean, ostera, alderantziz gertatzen da. Eredu formalek eragiten diete ez-formalei.³⁴

Berorren ondorioz –irakurketa ez lantzearen ondorioz– gaztelaniaren arau fonologikoak aplikatu zaizkio euskarari. Eta horren bidetik planteatzen dugun itauna da: aldameneko hizkuntzaren arau fonologikoak aplikatzen bazaizkio euskarari, nola ez zaio, era berean, testu-antolatzaileen dinamika barneratuko, jakinik dakigun moduan, gaurko euskaldunen kolektibitatean behin eta berriro entzuten ditugula –ez hain zuzen ere euskaldun berrien ahotik, ezpada euskaldun ia elebkarrenetik–:

Ojala, igual, bai itxura! lo que pasa que, bastante, por si acaso, seguramente, sikiera, entre que, si, justu, eta abar.

4.2.2. *Gazteen testuak irakaskuntzan*

Testuliburueta testu-antolatzaileak

Gaur eguneko testuliburuetan –Euskal hizkuntza eta literaturakoetan– argi azaltzen da nola erabili testu-antolatzaileak modu estrategikoan. Aspalditxoan aldatu zen ikuspegi hura zeinetan erakusten zen testu-antolatzaileak gramatikako alorreko baino ez zirela:

Gramatika tradizionalak uste izan du hauexek zirela hizkuntzan geneuzkan kohesio edo lotura prozedura bakarrak. Gaur egun, gramatika testualaren ildotik, ikuspegia erabat aldatu da. Hauxez gain, ondoren ikusiko dugun bezala, beste hamaikaxo modu daude hizkuntzaren baitan testuaren kohesioa bermatzeko.³⁵

Honela jartzen zaie DBHko 3. mailako neska-mutilei:

Antolatzaileak: testuko ideiak lotzen dituzten eta euren artean erlazio semantikoren bat ezartzen duten unitate linguistikoak dira.³⁶

³⁴ GAMINDE, I. et alii. (2005): *Irakurketa ozena ebaluatzeko irizpideak Bizkaian*. Mendebalde Kultura Alkartea, *Izaro* Bilduma, 1. or.

³⁵ ALBERDI, A. (1996): *Eskola gramatika*, DBH, Elkar, Donostia, 55. or.

³⁶ ALDASORO, M. ETA BESTE BATZUEK, *Euskara eta literatura*, 3: 2.a Munduan hizkuntzak mila, 43. or. Donostia, 2005.

Gero, seguru asko, definizio horrengatik, irakasleak kexatu egingo dira, abstraktuegia delako eta erlatiboz josia. Denean dela, antolatzaileen ikuspegi guztiz eguneratua eskaintzen dute. Ondorik, gainera, 4. mailan berriro agertuko dira antolatzaileak.

Praktikan, zoritxarrez, ezagutza gramatikala behar bestean ez dutenez lantzen, aspektu batzuk hobetzeko gramatika betikora itzuli beharrean aurkituko da irakaslea. Hala ere, deklinabidea, kasurako, testuaren sortzeko ikuspegitik aztertuko da:

Hona hemen testu bat sortzean maiz gertatzen den arazoa: hizkuntzaren arauai ez erreparatzea eta hainbat hutsegite egitea.³⁷

Holako egoeren aurrean, nolana ere, badira gramatikan trebatzeko liburu modernoak, ATALAK deritzenen erakoak.³⁸

Laburbilduz, segurtasunez baieztatu genezake, testu-markatzaileak metodologia egokiz eskolaratzen direla; juntagailuek eta menderagailuek, aldiz, jarduera pasiboetan baino ez dute lekua, hots, ikusi egiten dira, erabili ere bai, neurri baten, baina jorratuak joratu, idazle klasikoen tradizioak ez du, harri-garria bada ere- gaurko euskal letretan mendetik gora jasan duen bazterketa gaintitu, gramatikagile zenbaiten borondate ona gorabehera:

Euskaraz erlatiboa osatzeko era aski unibertsala mendeko adizkiari **-(e)n** atzizkia ezartzea bada ere, nor...bait-, zein...bait-, zein...bait- eta antzeko egiturarik ere bada, nahiz tradizio literarioan izan. Idazle zaharretan barra-barra aurki daitezke honelakoak.³⁹

Hori horrela, prosa finkatua eraikitzeke egitasmoak burutu barik segituko du, harik eta tradizio literarioko ekarria –egungo ikasle elebidunentzat guztiz emankorra– eskolan ere normaltzen ez den bitartean.

Teoriak teoria, dena den, hiztunari berari dagokionez ahozko testuak nahiz idatziak sortzea, hots, testu-antolatzaileen erabileran hiztunari berari dagokionez erabakiak hartzea, ikasle asko euskaraz ez bizitzean, ahalegin akademikoa –erdaretan ez bezala– hankamotz geratzen da, bereziki, ikasle erdal elebidunen kasuan.

Ondorioz, testu-markatzaile eta juntagailu eta menderagailu jakin batzuetara mugaturik geratzen da testu-antolatzaileen arlo zabal bezain estrategikoa, honelakoetara: *eta; gainera; batik bat; hori dela-eta; eta gero; beraz; baita... ere; alde batetik... bestetik...*, nahiz eta testuliburuetan-eta askoz gehiago landu antolatzaileen arloa. Guztiarekin ere, azkenerako kaltegarriena, testu-antolatzaileak gramatikako atal soil baten espirituz ikastea.

³⁷ ALDASORO, M. ETA BESTE BATZUEK, *Euskara eta literatura*, 3: 2.a Munduan hizkuntzak mila, 43. or. Donostia, Elkar, 2005.

³⁸ BUTRON, J. IRIONDO (1999): E. *Atalak 1 eta 2: Currículum materialak hizkuntza eta literaturarako*, OT argitaralpenak, Bilbo.

³⁹ ALBERDI, A., op. cit. 213.or.

Juntagailuak eta menderagailuak ikasleen testuetan

Testu-antolatzaileen arloari, bereziki begiratuz gero, ikasleek izen funtziozko menderakuntza euskaraz eta erdaraz aldi berean ikastea da gomendagarriena. Erlatibozko perpaus subordinatuek ez diete gure ikasle elebidunei arazorik sortzen zenbait moldetan, beste batzuetan, ordea, guztiz lagungarria da gure idazle klasikoen eredura jotzea.

Gaztelera: *Los espectadores que llegaron tarde no pudieron entrar.*

Euskaraz: *Berandu heldu **ziren** ikusleak ezin sartu izan ziren.*

Itzulpen horretan gazteek ez dute oztoporik erlatiboarekin.

Beste kasu honetan, ostera, tradizio literarioko egitura aproposa da:

Gaztelera: *Los espectadores, que llegaron tarde, no pudieron entrar.*

Euskaraz: *Ikusleak, zeinek berandu heldu baitziren, ezin sartu izan ziren.*

Beti ere badakigu, koherentzia testuaren propietate bat dela, laguntzen duena testua ulergarri bihurtzen, horrexegatik komeni da –bereziki erlatiboarekin– anbiguotasuna saihestea. Adibiderako,

Gaztelera: *Esta es la casa de Pacho, cuya historia ya conoces.* Iluna da, anbigua.

Euskaraz:

1. *Hau Patxoren etxea da, zuk ezagutzen duzu haren historia.* Iluna, anbigua.
2. *Hau Patxoren etxea da, zeinen historia ezagutzen duzun.* Iluna, anbigua, klasikoek zerabilten zein erabili arren.
3. *Zuk ezagutzen duzun historia Patxoren etxearena da.* Egokia, argia.
4. *Etxe hau, zeinen historia ezagutzen duzun, Patxorena da.* Egokia, argia.

«Zeinismo» deitua ez erabiltzeak hego bat galarazten dio gazteari, idazleari, ordainetan ezer eskaini gabe.

Ikasleek –berehala ikusiko dugunez– baliatu egiten dira «zeinismoaz», baina kriteriorik gabe. Ez dute era sistematikoan irakaskuntzatik jaso –kasurako erlatiboan– zer onura dakarkion idatzi behar duenari **zein** eta –eN testuetan konbinatzeak.

Adibidea:

DBHko 2. maila:

«Klase honetako batzuk ez dute errurik, baina errua guztiei doa zergatik jendeak roioa zegitzen dio jende horri». Mezua igortzerik ere erdiesten ez duen

Arratek, dituen muga estuen artean, testu-antolatzaileetako menpekoak etxeok erdararen parean darabiltza.

DBHko 3. maila:

«Gehienetan ez da esaten nor den hitz egiten ari dena, pertsonaia bakoitzaren esanetatik eta tonutik igarri behar dugu nor den hitz egiten duena esaldi bakoitzean». Berez, errepikapena testuen kohesiorako errekurtso linguistikoa bada ere, Gentzeneren kasuan era nahasian idazteak eskatzen diona da, eta gainera, sinonimia, antonimia edo hiperonimiarik erabili gabe.

Bertoko, 3. mailako Anderrek, ahoz beti esan ohi du «*Noa autobusera*» edo «*Da polita*»; hemen, berriz, honela erredaktatzen du, nonbait, eskolaren eraginez:

Bertso honen gaia, pertsona bat gerran dagoen egun baten etxean egiten duena da.

Konbinaketa egiten badaki, zorte onez, 4. DBHko Iratik:

Batetik, lehenengo zatia, non narratzaileak bere paranoiak kontatzen dituen; eta, bestetik, Giselleren istorioa gertatzen den lekua.

Maila bereko Nereak, aldiz, denetarako darabil *zeren* nahiz eta ia beti bait- gabe:

Protagonistari, azkenean, kaleak lasaitasun antzerako bat sortzen dio, zeren jadanik ez dago haurdun eta lasai paseatzen da.

Anek –maila berekoak– irakaskuntzatik jaso duen eredu atzerakarga darabil idazterakoan, ahozkoan beste era batera hitz egiten du-eta. «*Ginekologoak abortua ilegala dela diozso eta berak ez diola horrelakorik egingo esaten dio*».

Garikoitz –hau batxilerreko 1. mailakoa– erdal elebiduna da, bizi erdaraz da. Hala ere, perpausaren barruko hurrenkera ez da inondik ere gaztelerakoa:

Koaderno Handia liburuaren espazioa Amonaren etxea dagoen herrian gertatzen da bereziki.

2. BATXILERRA

Era bietara baliatzen da Libe erlatiboaz:

Eta lotsagarria iruditzen zaidana, D Ereduan badaudela irakasleak zeintzuk euskaraz espresatzeko gai ez diren.

Mirenek, bestalde, *Euria dela* baino *Nola euria den* du gogokoago eta, tamalez, modu bakarrari oratzen dio:

Nola euritan egin genduan...; Nola Zarautzera ailegatu ginen.

Aintzane, idazle trebatuaren tankeran baliatzen da:

Biztanleria handiko lurralde batean, non arraza desberdintasun handia ze-
goen, ez da erraza hizkuntzak aurrera egitea. Izan ere, ...

Edozelan ere, idazten gabiltzanok arkela ala ordotza den erabaki ezinik dihardugun artean, eskolako neska-mutilek erdararen kalko oharkabeoak darabiltzate lasai asko euskaraz. Honela datoz Eusko Jaurlaritzako *Kontuan izan* deituriko glotodidaktika argitalpenetako 54an, akatsen sailkapena eta erantzun zuzenena banaturik:

Okerrak: *Zuzenak:*

Zehar galderak osatzerakoan:

Ez dakit noiz etorri da *Ez dakit noiz etorri den.*

Aitzakiak, justifikazioak adierazterakoan:

Nola irakaslea ez dago, banoa. *Irakaslea ez dagoenez, banoa.*

Hor ere, kontua ez da iragarlea badarabilen edo ez, ezpada erdarako akatsa bereganatu duela. Hala ere, ikasle elebidunak euskara eta gaztelera ukipe-
nean dituela jakinik, pedagogia onak eskatuko luke irakastea *nahiz eta/nola...*
(*e*)n, ezen, iragarlea jartzea berez-berez dakarkie gaztelera:

Artetxoan aipatu bezala, erdal eragina agerikoa da:

Ya que ez datorren, goazen! *Ez dator, beraz, goazen.*

Ondorioak adierazterakoan:

Asi que alferrik zabilza! *Beraz, alferrik zabilza!*

Arrazoiak adierazterakoan:

Berandu nator zergatik lo hartu dut. *Berandu nator, loak hartu nau-eta!*

Atal honetan prosaz dihardugunean, idazketa ez eze irakurketa ere azter-
tu nahi dugu ezen, batak hartzen duen testu-antolatzaileen aurreko jokabideak
bestean ere eragin zuzen-zuzena izango baitu. Hala, esaldia oso luzea denean,
ez dakigu zelan irakurri, harik eta amaierako berbara heldu arte. Baina, giltza
aurretik ematen badugu, kasurako, *harik eta* esaldiaren hasieran ipintzen ba-
dugu, irakurlearen lana asko erraz daiteke. Beraz, txanponaren beste aldeari
begiraturik, idazlearen esku dago zenbat atzeratu lokailuaren kokapena ze,
atzeregi kokatuz gero, ilunegi gerta daiteke lotura.

Euskaltzaindiko (EGLU VI: 110) liburuan esaten da zenbait testu-antola-
tzailek iragarleren bat eraman dezaketela aurretik. Esaterako, *-eN arte* denbo-
razko menderatzaileak *harik eta* iragarlea.

Baieztapen hori honela argitzen du Pello Esnalek: «**Harik eta** erabiliz erraztu egiten da irakurketa».⁴⁰

Harik eta... arte honetaz esandakoak berdin balio du beste zenbait bikotetarako ere: **baldin eta...ba-**, **ea... -eN**, **baita...ere**, **ezta...ere**, **behin...-eZ gero**.

Idazleak –gure kasuan ikasleak– erabakia hartzeko orduan, kontuan izan beharke ditu testu-antolatzaileak eta testuaren goi-beheak, esaldien luze-laburra. Haren esku geratuko da erabakitzea, esate baterako, **-ela** oso atzean joateak zaildu egingo duen irakurketa, edo irakurle edo idazle gazteak errazago jasoko duen **nola** antolatzailearen erabileraz baliatuz. Gure gazteen arteko lanbideak erakutsi izan digunez, oro har, errazago, zalantzarik gabe: «Esan didate etxetik alde egin **duela**» baino «Esan didate **zelan** etxetik joan **den**».

Azken baten, gramatikaren baino pragmatikaren eraginaz dihardugu. Eusebio Osak damaigun adibide eredugarria:

Ba multzo errematikoaren buruan agertzen zaigu. Eta multzo errematikoa irispidetualaren bidez erabakitzen denez, **baren erabilera aukera komunikatiboak erabakitzen du**. *Esan nahi baita, Aitor dator eta Aitor badator-en arteko aukera, ez dela gramatikak hala behartua, pragmatikak eragina baizik, hots, testuak Aita fokutzat hartzera bagaramatza, ez dugu baren beharrik; Aita topikotzat jotzera eramaten bagaitu, aldiz, ba beharrezko du multzo errematikoak. Hau da, behar gramatikala aukera pragmatikoak sortzen du.*⁴¹

4.2.3. *Ikasle gazteak zelan ikasten du idazten?*

Noam Chomskyren bereizketa klasikoa gaitasunaren eta performantziaren artekoa, gure arloan honela planteatuko luke Krashen-ek: Gaitasuna kodigo idatzia dela eta performantzia edo ariketa testuaren konposizioa, hau da, autoreek erabiltzen dituzten estrategien multzoa testua sortzeko. Beste modu batera esanik, gaitasuna *jakitea* dela eta performantzia *egiten jakitea*. Horrenbestez, idazle den orok, biak behar ditu menperatu.

Beraz, kodigo idatzia da, hizkuntza idatziaz geure burmuinean gordeta dauzkagun ezagutza abstraktuek osatzen dutena. Ezagutza horiek geureganatzeko moduak dira: irakurketa –derrigorrezkoa nahiz atseginez egina–; testu idatziak buruz ikastea: legendak, ipuinak eta abar; gramatikako arauak ikastea; gogoko ditugun testu atalak buruz ikastea –zintak, poemak eta abar–.

Konposizio-prozesua, ostera, testu idatzia sortzeko erabili ohi ditugun estrategien multzoek osatzen dute. Estrategia horietan, gauzatzen ditugun ekin-

⁴⁰ ESNAL, P., EUSKALTZAINDIA, *Jagon Saila*, Op, cit. 55. or.

⁴¹ OSA, E. op. cit., 297. or.

tza guztiak sartzen dira harik eta zerbait idaztea erabaki genuen unetik abiatu-
turik, testuaren azken orrazketari onespina ematen diogun arte.

Gure gazteak testu-antolatzaileak-eta erabiltzen ez dituztenak, testu-kon-
posiziorako prozesu kaxkarrez baliatzen dira, edo estrategiarik eza da beraien
oinarritzko akatsa. Zein motatako okerrak dituzte ikasleen halako idazlanek?
Idea ondo garatu bakoak, estruktura gaizki antolatua, anakolutuen erabilera,
eta abar.

Halako ikasleei Daniel Cassany-k idazle blokeatuak deritze ezen, kodi-
goaren jabe izanik ere, arazoak baitituzte idazterakoan. Halako idazleak dira
gure gazteen artean, hitz egiten duten moduan idazten dutenak, alegia, testua
behin baino idazten ez dutenak, eta idatzi ere, ez dakitelako zuzendu egin
dezaketela eta berriro idatzi, gainera, hainbat aldiz zenbat behar duten, zeren
uste baitute ezen idatziak berez sortzen direla, ahozko testuak egiten diren era
berean.

Dena dela, Krashen-ek aipatu ere egiten ez duen arren, kontrako arazoa
dutenak ere badira gure ikasleen artean. Horiek, menperatzen dituzte konpo-
sizioko estrategiak, baina ez dira jabetu kodigoaz. Zein egoeretatik sortu dira
horrelako ikasleak? Gure elebitasun/diglosia egoeretatik zeren, ondo ikasiak
eta praktikatuak baitituzte erdarazko konposizio-estrategiak, baina euskara ez
dute oraindik behar den mailaraino ikasi.

Beti ere, ezin ahaztuko dugu kodigoaren estruktura aldatu egiten den
arren hizkuntza batetik bestera, performantziako/ariketako estrategiak berberak
direla edo antz-antzekoak hizkuntza batean eta bestean, eta, beraz, profitaga-
rriak direla bitzuetarako.

4.2.4. Zer jakin behar da ondo idazteko?

Arau fonetikoak eta ortografikoak, morfosintaktikoak eta lexikalak –zei-
nek perpausak sortzea posible egiten duten–, parte bat baino ez dira hiztunek
ezagutzen dituztenetarik. Gainerakoa, beste partea, testuak osatzeko arauak
dira: egokitasuna, koherentzia eta kohesio arauak.

Egokitasuna, testuaren berezitasun bat da, determinatzen duena erabili
beharreko aldakia (euskalkia/estandarra) eta erregistroa (orokorra/berezia,
ahozkoa/idatzia, objektiboa/subjektiboa, formala/informala).

Koherentziak adierazten digu egoera bakoitzerako informazio pertinen-
teak daudela; ez dela izan behar, ez berritsua, ez lakonikoa ere; hau da, badi-
rela informazio esanguratsuak eta baita azalekoak ere. Esate baterako, curri-
culum vitae-n, hizkuntzak dakizkizula aipatzea koherentea da; entziklopediak
saltzen aritu izana, ez, ordea.

Koherentzia da, hortaz, testuaren izaera, aukera egiten duena informazio adierazgarri eta ez adierazgarriaren artean, baita egitura komunikatiboa modu jakin baten atontzen duena ere: sarrera, atalak, ondorioak eta abar.

Kohesioa: Testua osatzen duten era askotako perpausak sarean loturik daude beraien artean. Elkar lotze horretako mekanismoen artean dira testu-antolatzaileak. Kohesio formarik gabe, testua, perpausa solteen zerrenda hutsa izango litzateke, eta igorlearen mezua hartzailearengana iristeko oztopo larriak agertuko lirateke. Ez da euskal munduan superreskarmentuen premiarik, jabe gaitetzen, testu-antolatzailearik gabeko pasarte askotan zein neurritaraino den dioguna behaztopa harri.

Finean eta buruan, egokitasun, koherentzia eta kohesio mekanismorik barik, idazlea ez da gauza testu komunikatiboa sortzeko.

4.2.5. *Kodigo idatzia eskuratzeko bideak*

Jarduera gomendagarrien artean, aipatu beharrekoak dira.

4.2.5.1. Testuen irakurketa eta ulermena.

4.2.5.2. Txatal literarioak buruz ikastea, hala ahozkoak nola idatzizkoak.

4.2.5.3. Testuak kopiatzea.

4.2.5.4. Arau gramatikalak ikastea.

Denak ere, jakina denez, ohiko praktikak dira idazketako ikastaroetan-eta, baina, denean dela, bozgoraz iragarririk, jarduera didaktikoen artetik, zein jo genezake eraginkorrenzat? Autorerik autore eta praktikarik praktika aritu ondoren, honelaxe erantzungo genuke:

4.2.5.5. Atseginez, plazerrez irakurtzea da, askogatik, jarduerarik eraginkorrena kodigoaz jabetzeko. Gainera, ezinbesteko dirudi

4.2.5.6. Irakaslearen zuzenketa bakar-bakarrik da eraginkorra, baldin egiten bada testuaren konposizio prozesuan, hots, oraindik ikasleak zuzendurikoa testuko erredakzioan sar lezakeenean. Honetan, zirriborroa da garrantzitsua dakigunetik ez dakigunera jotzeko, ze etorri ahala idazteak –zirriborroan, alegia– idazlearen balioak nahiz akatsak agerian uzten baititu. Metodologikoki, zirriborroan azalduko oker hori edo bikain adierazitako txatal hura da zuzendu edo aztertu behar duena irakasleak. Berez, gure ikasleek berba egiten duten modu berean idazten dute, alegia, behin bakarrik, etorri ahala, baina hori guretzat zirriborroa baino ez da.

Honezkero, ohartuko zen inor, nola ikasleak atseginez irakur dezan, liburu atseginak behar diren, eta nola euskaraz, filosofiako testuliburuetan, kasurako, pasarte ulertezinak ehunka dauden, eta halako «euskara gordi-

nez»⁴² datorren mezua ulertu egiteko ere, behin baino sarriagotan behar dela atal bera irakurri. Beraz, hor ez dela goxotasunik.

Behin eta berriro Krutwig aipatzen duen Aita Villasantek dio –eta guk arterago ere aipatu izan dugu–:

Euskararentzat gauza denetan bakar-bidea nahi da: hitzetan, sintaxian, orotan.⁴³

Jokabide horrekin, ordea, ez da erdietsi euskararen bizitza historikoko giltza eta muina eskuratzerik.

*Algún lingüista –dio Aita Villasantek– ha sugerido como una de las posibles causas de esta subsistencia del vascuence la prodigiosa facilidad que tiene esta lengua para asimilarse elementos extraños, voces y formas de préstamo; lo que le permite adaptarse a la nuevas situaciones y capacitarse para expresar toda clase de nuevos conceptos. De hecho, los injertos de origen latino en la lengua son considerables en número e importancia, a juicio de los entendidos, y no se reducen tan sólo a préstamos de vocabulario. Cuando el euskera se encontró ante la disyuntiva de entregar la bolsa o la vida, o sea, la pureza que se resiste a adoptar elementos extraños, y se quedó con la vida. No estaría de más que nuestros puristas actuales considerasen si con sus purismos intempestivos no están obligando ahora a la lengua a sacrificar la vida antes que la bolsa.*⁴⁴

5. ONDORIOAK

Testu-antolatzailearik gabe ere testua izan daiteke koherente, beraz, antolatzaileak erabiltzearen aldeko Euskaltzaindiaren Jagon Saileko ahalegin honean, antolatzaileak erabiltzea ez da «per se» testu koherentea sortzeko bermea, bai, ostera, laguntza itzela, nahiz eta sortu ez eurek, zeren zenbait aspektu formalek ez eze esanahiak ere lotzen baititu perpausak elkarren artean. Gainera, testu-antolatzaileek bermatu egiten dute hartzaileak mezua argi bezain garbi jasoko duela, gutxi ez dena, batik bat gazteen idazkerari erantzun praktikoak bilatzeko saioetan dihardugunean.

Finean eta buruan, badirudi ezen, errepide europarretatik zetorren euskal prosa desbideratu egin zela XX. mendearen hasieretan eta harrezkero, geure-geure diren usteko saihebidetarik gabiltzala.

Behar bada, arrazoiria etortzeko une egokira iritsi gara, begiak jasorik mendebaldeko testugintzako bideetara begira jarritz, kontrabidean jardutea behin betiko bazterrerara lagatzeko.

⁴²ZUBIMENDI, J.R. eta ESNAL, P. (1993): *Idazkera liburua*, 147. or.

⁴³VILLASANTE, L. Op, cit., 146. or.

⁴⁴VILLASANTE, L. (1961): *Historia de la literatura vasca*, Sendo, Bilbao, 30. or.

Geure-geurea delakoa soilik korrituz, atzera kargaz doakigu gurdia eta irakurle idiaren begiak nekatu egiten dira mezua bultzaka garraiaturik.

Orain, ordea, atzerakarga arintzeko ez dezagun testua aurrera karga zamatu, atzekarga bezain deserosoa baita aurrekarga. Testua orekan dabilen, bazter ditzagun idazlan beti azkargak, testu-antolatzaileen laguntzaz klasikoaren prosagintza zailduaren bidea ere geurea dela, behin betiko, onaturik.

Europako beste hizkuntzetako idazleen prosagintzari itxi egin izan zaio bidea, onartu gabe, Erromako murailetan aspaldi zabaldu zirela ateak eta barbaroak barrura sartu eta modernitatean ere ateak hertsirik iraun gura lukeenari komeniko litzaiokeela aintzat hartzea ezen, barbaroak behin honezkero etxean ditugula, borta giltzean itxirik ere. Euskaltzaindiak, zeinek Leizarraga nahiz Axular ere kide dituen, aspaldian izendatu zituen barbarook euskaldun.

6. AMAIERAKO EBALUAZIOA ENTZULEEI

Emaitzak baino prozesu didaktiko guztia baloratu ohi dugu, ikasle bakoitza ezagutuz eta etengabeko jarraipena eginik ezen, ikaslea banan bana ezagutzen baitugu.

Entzunari erantzunez:

1. Zein helburu ekarri da saio honetara? Bete da?
.....
2. Arterik, jadanik bazenekienetik, zer azpimarratu da hitzaldian?
.....
3. Zein ideia berri jaso duzu?
.....
4. Zein ideia, ilun zenekarrena, ez zaizu argitu?
.....
5. Hemen aditutakoa aditurik, zein aspektu, atal, aldatuko duzu zeure testugintzan edo ikasleenarenean?
.....
6. «Eta kriterio horiek dira oraindik guri iristen zaizkigunak. Eta askotan iristen zaigu batasunik eza: irakasle batekin, honela idatzi behar dut, aditza hemen jarri behar dut; batekin «errekurtsio» erabili behar dut, bestearekin «helegite»: aditza atzera pasatu, bada hori jasotzen dugun zerbait».

Autore horrek dioena egia da?

.....

7. Onartuko zenuke baieztapen hau?: «Baina uste dut itzulpengintzan, oraindik dauden irizpideak oso urruti daudela hizkuntza moderno, hizkuntza posible batetik, oso urruti dabilta eta horrela ez dago hizkuntza hori gazteei transmititzerik».
-

8. Honako esaldiak entzuten dituzu euskaldun biren ahotik, zure ustez, norena, nolako pertsonarena izan liteke euretariko bakoitza?

8.1. «Segun medikuak dioen, bihar joango naiz etxera».

.....

8.2. «Gaur presaz nabil, bihar pasetan naiz».

.....

9. Nik iturri bi ditut testuak lasai idazteko:

9.1. Bata, Grezia eta Erromatik Mendebaldeko hizkuntza landu gutietara hedatu dena.

9.2. Bestea, euskaldunen ahozko euskara jatorra.

Ados zaude?

.....

10. Ezin mintza gaitzke gu geure gurasoen erara, ez eta gure gurasoak Frai Bartolome Madariagarenera. Larrauriko urliaren 2008-09-09ko esaldi hau, nola ekarriko zenuke zeure euskarara?

«Badira epokak artxo asko jaten dana».

.....

7. BIBLIOGRAFIA

ALBERDI, A. (1996): *Eskola gramática*, Elkar, Donostia.

ALDASORO, M. ETA KIDEAK (2005): *Euskara literatura, 3. DBH*, Elkar-Ikastolen Elkartea. Donostia.

AMUNDARAIN, D. (2000): *J. R. Flecha Andrés: Biziaren iturria. Bioetika*, Erlijio kulturaren bilduma, Deustuko Unibertsitatea.

ARRIETA, S. (1987): Ahozko grabaketa, Mungia.

- AUSUBEL, P. (2003): In Euskaltzaindia, *Euskalkio eta Hezkuntza*, IKER 13, Bilbo.
- AUSUBEL, P. ETA KIDEAK (1989): *El desarrollo infantil: el desarrollo de la personalidad*, Mexico, Paidós.
- BAXOK, E. (1986): «Euskara euskalkiak», in ASJU XXVIII.
- BUTRON, J. ETA IRIONDO, E. (1999): *Atalak 1 eta 2, Currículum materialak hizkuntza eta literaturarako*, OT, Bilbao.
- DARDANO, M. ETA TRIFONE, P. (2006): *Gramatica italiana*, Zanichelli, Milano.
- DOMINGUEZ, M.N. (2007): *Conectores discursivos en textos argumentativos breves*, Arco/Libros, Madrid.
- EUSKALTZAINDIA (1990): *Euskal gramatika. Lehen urratsak-III, Lokailuak*. Bilbo.
- (2008): *Testu-antolatzaileak. Erabilera estrategikoa*, Jagon Bilduma, 6, Corpus Batzordea, Bilbo.
- ESNAL, P. eta ZUBIMENDI, J.R. (1993): *Idazkera liburua*, Eusko Jaurlaritza, Gasteiz.
- GABIKAGOGEASKOA, A. (2008): *Rawls J., Justiziaren teoria bat*, Klasikoak, Bilbao.
- GAMINDE, I. eta GOIKOETXEA, U. (2005): *Irakurketa ozena ebaluatzeko irizpideak Bizkaian*. Mendebalde Kultura Alkartea, Izaro Bilduma, Bilbao.
- HERNANDEZ, J.A. (2003): «Gaiak», *El País*, reportaje, 2003-04-07.
- HIDALGO, B. (1988): Baina zer da euskal joskera? In *IVAP*, 21.
- IRIGOIEN, A. (1990): *De re philologica linguae uasconicae, III*, Bilbao, 1990.
- IRIGOIEN, J.M. (2000): *Lur bat haratago*, Elkarlanean, Donostia.
- IVAP (1988): *Estilo liburua*.
- LEWIN, K. (1972): in *Idioma y poder social*, Ninyoles, R.
- MENDIGUREN BEREZIARTU, X. (2005): *Marx Karl: Idazlan hautatuak*, Klasikoak, Bilbao.
- OSA, E. (1990): *Euskararen hitzordena*, Euskal Herriko Unibertsitatea.
- PLAMER, F. (1990): in *Euskararen hitzordena*, OSA, E., op. cit.
- SIGUAN, M. (1990): *Lengua del alumno, lengua de la escuela*, ICE, Barcelona.
- VILLASANTE, L. (1961): *Historia de la literatura vasca*, Sendo, Bilbao.
- (1988): *Euskararen auziaz*, Luis Elizalde Bilduma, Lizarra.
- WEINREICH, U. (2003): *Euskalkia eta Hezkuntza* in Euskaltzaindia, IKER 13, Bilbo.